

Лекція № 1. (2 год.) Завдання, методи та основні поняття порівняльної типології. Порівняльна характеристика фонологічної системи італійської та української мов.

План

1. Завдання порівняльної типології як лінгвістичної дисципліни; зв'язок з іншими мовними дисциплінами; основні поняття та методи зіставних досліджень.
2. Ознаки італійських та українських голосних.
3. Диференційні ознаки італійських та українських приголосних.
4. Явище асиміляції та наголос в обох мовах.

Завданням курсу порівняльної типології італійської та української мов є виявлення типологічних ознак цих мов і врахування їх у практиці викладання німецької мови у школі з українською мовою навчання. Як відомо повне виключення рідної мови при навчанні іноземній мові неможливе. Більше того, засвоєння іноземної мови відбувається у багатьох випадках через структуру рідної мови, що призводить до інтерференції.

ІНТЕРФЕРЕНЦІЯ- накладання особливостей рідної мови на особливості іноземної мови (у вузькоспецифічному розумінні).

Запобігти цьому явищу без ґрунтовного знання відповідних структур рідної мови та їхніх аналогів чи відповідників в іноземній мові, яка вивчається, доволі складно. Курс порівняльної типології передбачає знання фонології, фонетики, граматики, лексикології, методики викладання іноземних мов, а також ознайомлення з основними положеннями сучасного загального мовознавства. Застосовуючи порівняльний опис обох мов можна діагностувати помилки на будь-якому рівні і знати, а, отже, і застосовувати найоптимальніші та найефективніші засоби їх усунення.

Вже саме місце даної дисципліни в навчальному плані на останньому курсі свідчить про те, що її головне завдання полягає у підбитті підсумків вивченню фонетики, граматичної будови, словникового складу мови, яка вивчається, але у зовсім іншому висвітленні: в плані співставлення з рідною мовою учнів.

Типологічний характер зіставлення **ставить за мету** розгляд систем обидвох мов в цілому, а також їх окремих мікросистем зокрема. Зіставлення такого роду повинно включати в себе тільки найзагальніші риси структури мов в їх взаємозв'язку та взаємообумовленості.

ТИПОЛОГІЯ МОВ ЯК ОСОБЛИВИЙ РОЗДІЛ МОВОЗНАВСТВА.

Мова є на диво досконалим і всередині конкретної людської спільноти найважливішим засобом спілкування, яка у повній мірі задовольняє її комунікативні потреби. Виконувати свої складні і різноманітні функції мова може завдяки тому, що вона гнучкою і одночасно відмінно зорганізованою системою. Мова складається, з одного боку, з елементів — фонем, морфем, слів, які “зодягнуті” в матеріальну субстанцію — звуки, а з другого — володіє структурою.

Під **структурою мови** розуміють її внутрішню організацію, схему зв'язків і відносин безкінечного числа її елементів (фонем, морфем, слів), які забезпечують функціонування мови в формі акту спілкування.

ФОНЕМА – мінімальна одиниця звукової системи мови, яка служить для розрізнення значень слова або морфеми.

МОРФЕМА – найменша значима одиниця мови, напр. слово “прибережний” складається з таких морфем: префікса *при-*, кореня *-береж*, суфікса *-н*, флексії *-ий*.

Розглядаючи окремі мови ми можемо переконатися, що, з одного боку в цілому ряді мов виявляються подібні риси (напр., в українській, російській, польській, болгарській ми знайдемо багато слів загального кореня. Це явище пояснюється тим, що ці мови належать до однієї генетичної групи мов — слов'янської). Але в той же час ми бачимо, що в мовах існують і відмінності (в укр. мові — відмінки, в болгарській — відсутні).

На земній кулі існує велика кількість мов, причому кожна з них володіє як деякими загальними з іншими мовам рисами, так і такими, які ми виявляємо тільки в окремій мові.

Якщо поставити перед собою завдання виявити всі загальні ознаки або характеристики структури деякої кількості мов, то можна тримати суму ознак, які будуть відрізняти цю групу мов від будь-якої іншої групи мов, де ці ознаки відсутні. Часто спільні структурні ознаки виявляються у мовах, які не мають ніякої генетичної спорідненості. Це зумовлюється тією основоположною причиною, що всі мови відображають одну і ту ж об'єктивну дійсність. Вони служать для спілкування і мають звукову матерію. Ці та інші прояви принципової однорідності, принципової близькості різних мов дають змогу зіставляти їх незалежно від факту спорідненості або неспорідненості. Напр., означальне словосполучення, у якому прикметник передує іменнику без будь якого узгодження з ним, існує в **англійській мові** (іде. мовна сім'я, германська група, західна підгрупа: англійська, німецька, голландська (нідерландська) фламандська, фрізька, бурська (африкаанс), ідіш (новоєврейська)), **тюркських мовах** (турецька, чуваська, азербайджанська, туркменська, гагаузька, казахська, киргизька, татарська, башкирська, алтайська, каракалпацька, узбецька, уйгурська, якутська, тувінська, хакаська), які складають тюркську мовну сім'ю, **японській мові**, що утворює окрему мовну сім'ю, **монгольських мовах**, (монгольська, бурятська, калмицька, ойратська, монгорська (в Китаї), могольська (в Афганістані)), **китайській мові** (китайсько-тібетська мовна сім'я: китайська, дунганська, тібетська, бірманська, велика кількість гімалайських та ассамських мов, тайська (до 1939 р. сіамська), лаоська та ін.). Означальне словосполучення — це словосполучення типу a beautiful girl, great success, good time та ін. В англійській мові.

За цією структурною ознакою, незалежно від матеріального складу слів, згадані вище мови можна об'єднати в одну групу із такою загальною структурною характеристикою: “мови, які мають означальне словосполучення зі структурою A + N, де прикметник з'єднаний з іменником за способом прилягання”.

Групуванням основних, істотних характеристик певних ознак та виведенням загальних закономірностей, які спостерігаються у ряді мов і займається особливий розділ мовознавства — *лінгвістична типологія*, яку можна визначити також як *науку про типи мов і про типи мовної структури*.

Потрібно підкреслити, що лінгвістична типологія досліджує не часткові, поодинокі випадки подібності та відмінності у структурі мов, а лише такі, які мають загальний характер, тобто охоплюють широке коло однорідних ознак.

Відомий лінгвіст І.І. Мещанінов з цього приводу зазначав, що типологічним зіставленням передбачається охопити всі виділювані системи мов, які групуються, і за ними встановити те, що їх розділяє і те, що їх об'єднує. Це будуть, з одного боку, ті поняття, які передаються відповідними лексичними та граматичними одиницями, а з другого боку, це будуть ті ж одиниці у всій їхній багатоманітності.

Основоположником типології мов як особливого розділу мовознавства вважають німецького лінгвіста **Вільгельма Гумбольдта** (1767-1835). У значній мірі завдяки його зусиллям у типології 19 ст. було встановлено чотири мовних типи:

1) ФЛЕКТИВНИЙ

ФЛЕКТИВНІ МОВИ – це мови у яких граматичні значення передаються флексіями.

ФЛЕКСІЯ – постфікс з реляційним (словозмінювальним) значенням, напр. закінчення -a в іменників жіночого роду.

ПОСТФІКС – афікс, що стоїть після кореня, напр., суфікс, флексія.

АФІКС – морфема з граматичним значенням, “зв'язана” морфема, яка не може вживатися у даній мові як самостійна одиниця на відміну від “вільних” морфем з лексичним значенням (порівн. *стіл; стільць; стол-ами*); залежно від положення стосовно основи серед А. виділяють префікси, постфікси, інфікси.

до якого належали **індєвроп. та СЕМІТСЬКІ** мови (східна група – мертва *аккадська* мова, якою розмовляли в Ассирії та Вавілоні і яка засвідчена клинописними текстами з III-го тисячоліття до нашої ери; західна група включає підгрупи: 1) ханаанська (винятково мертві мови *староханаанська* (в 1974 р. знайдено її пам'ятки з III-го тисяч. до н.е.), *фінікійська* (нею розмовляли в Фінікії та її колоніях, в т.ч. й у

Карфагені), *моавітська*, тобто *давньоєврейська* (з її сучасною формою *іврит*, штучно відродженою в Ізраїлі)) 2) арамейська – майже зникла *арамейська мова* та *айсорська*; 3) *арабська* підгрупа включає *арабську* мову та *південноарабські* мови (розрізняють три південноарабські мови); 4) до ефіопської підгрупи належить *амхарська* (офіційна мова Ефіопії), мертва мова *гез* (пам'ятки IV-XV ст., нині використовується при богослужінні));

2) АГЛЮТИНАТИВНИЙ

АГЛЮТИНАТИВНІ МОВИ – мови, в яких граматичні значення передаються за допомогою аглютинації, тобто механічного присднання однозначних стандартних афіксів до незмінних основ при словотворі, напр.: казах. *ара* (пилка), *ара-лар* (пилки).

– ТЮРКСЬКІ (1)булгарська група: *чуваська мова*, мертва *булгарська* та *хозарська*; 2) південно-західна: *турська*, *азербайджанська*, *туркменська*, *гагаузька* та ін.; 3)північно-західна: *казахська*, *киргизька*, *татарська*, *башкирська*, *алтайська*, *каракалпацька* та ін., мертва *половецька* (інакше *кипчацька* чи *куманська*) 4)південно-східна: *узбецька*, *уйгурська* (Китай); 5) північно-східна: *якутська*, *тувінська*, *хакаська*, мертва *орхонська*; МОНГОЛЬСЬКІ (*монгольська* (*халха-монгольська*), *бурятська*, *калмицька*, *ойратська*, *монгорська* (Китай); ТУНГУСО-МАНЬЧЖУРСЬКІ (*маньчжурська мова* (нині вимирає), *евенкійська* (*тунгуська*), *евенська*, *нанайська*, *удегейська* та ін.); ФІННО-УГОРСЬКІ (фінська група: *фінська*, *естонська* *карельська*, *вепська* а також *пермські мови* (*комі-перм'яцька*, *комі-зирянська*, *удмуртська*), *мордовські* (*ерзя* і *мокша*), *марійські* (*гірська марійська* на правому березі Волги та *лугова марійська* на лівому березі Волги) та *саамська мови*; угорська група: *угорська*, *мансійська*, *хантійська*; явну спорідненість з фінно-угорськими виявляють самодійські мови, поширені на Крайній Півночі (*ненецька*, *нганасанська* й *селькупська*)); ЯПОНСЬКА мови (явно споріднена з нею *рюкюська мова* (о-ви Рюкю) і ймовірно споріднена *айнська мова*);

3) ІЗОЛЮЮЧИЙ

ІЗОЛЮЮЧА МОВА – мова, у якій граматичні значення передаються, в основному поза словом, а слова складаються з чистих коренів.

Ізолюючі мови характеризуються незмінністю слів та їх морфологічною нерозчленованістю. У складі ізолюючих мов, по суті, є тільки один різновид морфем – корені. Інші види морфем тут відсутні або майже відсутні. Граматичне значення виражається переважно порядком слів. Ізолюючий тип мови у найбільшій мірі був притаманний давньокитайській мові *веньянь*. Риси ізолюючого типу виступають у сучасній китайській мові *байхуавень*, *в'єтнамській мові* (австроазіатська сім'я), мові *йоруба* (нігеро-кордофанська сім'я). Китайська фраза “*во хао*” означає “я люблю”, а “*хао во*” – “люби мене”. Зміна граматичних значень виражена не словами, що залишаються незмінними, а зміною порядку слів.

Мови КИТАЙСЬКОЇ групи (китайсько-тібетська сім'я) (китайська група: *китайська*, *дунганська*; тібето-бірманська група: *бірманська* (пам'ятки з 11 ст.), *тібетська* (пам'ятки з 7 ст.) а також велика кількість *гімалайських* та *ассамських* мов; лише в Індії та Пакистані їх нараховується близько 113; тайська група: *тайська* (до 1939 р. *сіамська*, пам'ятки з 13 ст.), *лаоська* та ін.;

4) ПОЛІСИНТЕТИЧНИЙ

Прикладом полісинтетичних мов можуть бути т.зв. інкорпоруючі мови.

ІНКОРПОРУЮЧА МОВА – полісинтетична мова, для якої характерним є включення у склад дієслова-присудка інших членів речення (додатків), іноді зі змінами у звучанні основ.

Інкорпоруючі мови включають складні комплекси, які є одночасно і словами і реченнями. Сутність інкорпоруючих мов В. Гумбольдт пояснював прикладом, узятим з мови мексиканських індіанців: *pinakwa* – “Я їм м'ясо”. Передаючи предикативний, реченнєвий зміст, наведений приклад залишається словом, яке побудоване шляхом синтаксичного словоскладання (*воно здатне виражати як морфологічні так і синтаксичні граматичні категорії; якраз здатністю виражати граматичні категорії синтаксичне словоскладання й відрізняється від основоскладання як способу словотвору*) з морфем, а не слів: *пі* – я, *пака* – їд-, *каква* – м'яс-. Комплексні слова-речення інкорпоруючих мов переважно починаються з кореня-підмета, а закінчуються коренем-присудком. Між цими межовими морфемами включаються будь-

які компоненти, що виражають зміст другорядних членів речення. Цією фундаментальною особливістю інкорпуючих мов і пояснюється їх назва. Лат. *incorporatio*- включення до складу.

РОЗДІЛИ ТИПОЛОГІЇ МОВ.

У залежності від тих цілей та завдань, які покликана вирішувати лінгвістична типологія, а також від того об'єкту, який вивчає дана наука, типологія умовно поділяється на *типологію загальну і типологію часткову*.

Загальна типологія вивчає загальні проблеми, які пов'язані з виявленням суми подібних і відмінних рис, що характеризують системи окремих мов світу.

У свій час Іван Олександрович Бодуен де Куртене (1845-1927) (мовознавець, народився у Польщі, більшу частину життя працював у Росії. Праці із загального мовознавства, слов'янських та романських мов, історія латинської мови) писав: “Ми можемо порівнювати мови зовсім незалежно від їх спорідненості, чи будь-яких історичних зв'язків між ними. Ми постійно знаходимо однакові властивості, однакові зміни, однакові історичні процеси та переродження в мовах, чужих одна одній історично та географічно”. (Бодуен де Куртене, И.А. О смешанном характере всех языков // И.А. Бодуен де Куртене. Избр. Труды по общему языкознанию. – М., 1963. – Т.1. – с. 371).

Якраз ці загальні властивості, загальні зміни, загальні процеси в мовах, які належать до найрізноманітніших генетичних груп і досліджує **загальна типологія**. До сфери її завдань належать, напр., дослідження спільних загальних рис у структурі фонологічних систем, наявність або відсутність граматичних класів іменників, загальні риси в структурі словосполучення і речення і т.д.).

Часткова типологія вивчає проблеми обмеженішого характеру. Це дослідження типологічних характеристик однієї мови.

Поняття ізоморфізму та аломорфізму.

Для типології дуже важливо встановити подібність систем різного об'єму і масштабу. Така подібність або паралелізм окремих ланок структури мови, окремих мікро- чи макроструктур, які її складають, отримало назву *ізоморфізм*. Цей термін був введений в лінгвістичний обіг польським мовознавцем Е. Кириловичем, який запозичив його із математики, де це поняття означало тотожність, подібність внутрішньої побудови двох систем чисел.

На відміну від Е. Кириловича Е.А.Макаєв визначає ізоморфізм як “однотипність структури конститутивних одиниць різних рівнів, наслідком чого є чи може бути однотипність відносин між цими одиницями на різних рівнях”.

Поняття мовних універсалій

Усі мови різні, мають свою специфіку, так чи інакше відрізняються одна від одної. Але всі вони є найважливішими засобами спілкування відповідних народів, усі є мовами людей, всі відображають один і той же реальний світ. Тому-то крім специфічних, відмінних рис мови мають також спільні риси. Якщо порівняти структуру кількох мов, напр., української, німецької, азербайджанської, китайської і т.д., то можна легко виявити, що всі вони володіють, зокрема, системою голосних і приголосних. Проте в одній мові голосних фонем менше, а приголосних більше, в іншій навпаки, сам склад фонем у кожній мові також є різним і т.д.

Аналізуючи звукову інших мов, ми також переконуємося в тому, що і в них існує система голосних і приголосних фонем, тобто ми не можемо уявити собі таку мову, де були б відсутні голосні чи приголосні. Таким чином, факт наявності у структурі мов системи голосних і приголосних фонем носить всезагальний, універсальний характер, ця риса вже не є спільною ознакою, скажімо, грузинської, арабської чи української мов – вона є однією з ознак людської мови взагалі. Такими ознаками, властивими всім без винятку мовам, є, наприклад, звуковий характер мови, її членороздільність, існування у мові морфем, слів і речень, власних і загальних назв, різних за своїм змістом і граматичними властивостями частин мови.

У переважній більшості відомих науці мов існує, напр., форма теперішнього часу дієслова. Можна стверджувати, що і вона носить всезагальний, універсальний характер, незважаючи на деякі відхилення. В англійській мові, зокрема, є дві форми теперішнього часу, на відміну від української чи німецької мов.

Крім того, існують спільні ознаки, що виявляються в більшій чи меншій частині мов, але не в усіх мовах. Такими ознаками є, зокрема, категорія числа (*сад - сади*), категорія роду (*зелений – зелена - зелене*). Більшість мов світу категорії роду не знає, проте у той же час вона представлена у багатьох мовах.

Таким чином, всі ці і подібні до них факти носять загальний мовний характер, відображаючи закономірності структури, які притаманні всім, більшості чи багатьом мовам.

Такі спільні закономірності й ознаки, притаманні всім чи більшості мов, отримали назву **МОВНИХ УНІВЕРСАЛІЙ** (від лат. *universalis* - загальний). Іншими словами, **МОВНІ УНІВЕРСАЛІЇ** – це певні ознаки, властивості, закономірності мови загалом. Ця дефініція належить мовознавцю Б. А. Успенському.

Серед встановлених універсалій найбільше їх число (понад сотня) стосується фонетичного рівня мови. Поза фонетичними існують також граматичні, семантичні й між рівневі універсалії. Приклад міжрівневої універсалії: число фонем у мовній системі й в окремій морфемі є обернено пропорційним, тобто чим більше в мові фонем, тим коротшими в ній є морфеми. Ця універсалія пов'язує фонетичний рівень з морфологічним. У мовознавстві у цьому зв'язку, вже досить давно виділився спеціальний напрямок – лінгвістика універсалій, що вивчає спільні риси людської мови.

Універсалії, що властиві кожній мові світу, тобто *не знають винятків*, належать до *абсолютних, або описових універсалій*. Абсолютні універсалії, як закономірності, властиві всім мовам завдяки своєму всезагальному мовному характеру можуть бути використані для виділення універсалій, притаманних лише мовним системам на відміну від будь-яких інших систем, напр., різноманітних семіотичних систем. Тому ми можемо говорити про лінгвістичні та екстралінгвістичні універсалії; пор.: “вокально-слуховий канал. Канал для будь-якої мовної комунікації є вокально-слуховим” (Б. А. Успенський) на відміну від тварин, у яких комунікація може бути слуховою, але не голосовою. Але оскільки абсолютні універсалії не дають можливості виявити специфічні ознаки окремих мов чи груп мов, то необхідно визнати, що більшого значення для типології набувають ті явища і факти лінгвістичного характеру, які представлені не в усіх, а в переважній більшості мов і передаються статистичними універсаліями. Так у ряді іде. мов існує система відмінків, починаючи з 8, як у мові *маратхі в Центральній Індії і закінчуючи 2 відмінками, як у скандинавських мовах*. З іншого боку, у складі іде. мовної сім'ї є ряд мов, у яких відсутні відмін в системі іменника (болгарська, французька, іспанська, англійська мови).

Групування іде. мов за критерієм наявності-відсутності системи відмін є важливою типологічною ознакою класифікації мов.

У цьому випадку факт наявності системи відмін, як ознаки, яка є загальною для значної кількості мов, може розглядатися як мовна універсалія. З іншого боку відсутність системи відмін – це риса, яка також є спільною для ряду мов і яка також може розглядатися як мовна універсалія. Таким чином, можна отримати класифікаційний показник, заснований на опозиції – мови, які мають систему відмін та мови, які її не мають.

Поруч з універсаліями, які мають описовий або статичний характер, і визначають типологію мови в синхронному плані, необхідно говорити і про універсалії діахронічні, які характеризують процес руху і розвитку в мові. Логічна структура цих універсалій формулюється так: “Для всіх *x* та всіх *y*, де *x* є більш рання, а *y* – більш пізній стан тієї ж мови”. Це означає, що певний стан мови *x* змінюється в стан *y*; і цей процес має спільні риси в ряді мов, як генетично споріднених, так і неспоріднених. Це можна показати на ряді конкретних прикладів.

Спостереження над розвитком фонем [к] > [7] мають безумовно характер універсалії. Так, у давньоукраїнській та давньоросійській мовах фонема [к] перед голосними переднього ряду систематично переходила в [ч], пор.: *пекти-печеш-печемо*, але *пик – пекли*.

У давньоанглійській мові приголосний [к] змінювався в [7] протягом IX – XI ст.ст.; пор.: да. *cēosan* > са. *chesen* > на. *choose*. У шведській мові ми виявляємо той же процес, причому шведська орфографія зберегла сліди цієї зміни; пор.: швед. *köpa* [ʃø:pa] *купляти* > лат. *caupo*. Таке ж явище ми спостерігаємо в італійській мові; пор.: лат. *centum* [ˈkɛntum] > італ. *cento* [ˈtɛnto] – сто і т.д.

Звуки та літери

Більшість звуків італійської відповідає звукам української мови. Але, на відміну від української мови, усі звуки італійської вимовляються дуже чітко, з більшим напруженням органів мовленнєвого апарату. Наприклад, щоб вимовити [a] треба діяти вашим звичайним способом, але відкрити рот набагато ширше. В італійському алфавіті 26 літер, з яких 21 власне італійська, а інші 5 запозичені із інших мов. Ці п'ять літер вживаються тільки у словах іншомовного походження. Ось ці літери:

Літери іноземного походження в італійській мові

j	i lungo	jazz, Majakovsky	[дж], [й]
k	cappa	kit, kimono	[к]
w	doppio vu	wafer	[в]
x	ics	xerocopia	[кс]
y	ipilon	yoga, yogurt	[й]

Зараз серед молоді стало модно писати k замість ch. Це використовується в смс та інших коротких повідомленнях. Але абсолютно непотрібне іноземцям, що вивчають італійську. Я ж вам це розповідаю тільки для того, щоб коли ви вивчите як правильно писати, не взялися повчати італійців.

Італійський алфавіт

Aa	a	a	[a]
Bb	bi	бі	[б]
Cc	ci	чі	[к], [ч]
Dd	di	ді	[д]
Ee	e	e	[e], [ε]
Ff	effe	еффе	[ф]
Gg	gi	джі	[г], [дж]
Hh	acca	акка	-
Ii	i	і	[i], [й]
Ll	elle	елле	[л]
Mm	emme	емме	[м]
Nn	enne	енне	[н]
Oo	o	о	[o]
Pp	pi	пі	[п]
Qq	qu	ку	[к]
Rr	erre	ерре	[р]
Ss	esse	ессе	[с], [з]
Tt	ti	ті	[т]
Uu	u	у	[y]
Vv	vi, vu	ві, віу	[в]
Zz	zeta	дзета	[ц], [дз]

Наголос в італійських словах

Наголос, як правило, падає на передостанній склад: mano [м 'а н о], libro [л 'і б р о], часто на третій склад з кінця leggere [л 'е д д ж е р е]. Інколи на останній склад: città [ч і т т 'а], caffè [к а ф ф 'е], perchè [п е р к 'е].

Наголос позначається знаком на письмі у декількох випадках:

- коли він падає на кінцеву голосну: Università;
- у деяких односкладних словах, для того, щоб відрізнити їх від інших слів із таким самим написанням: è = є (третя особа однини) та e = і; dà = дає та da = від, до;
- у формах першої і третьої особи однини простого майбутнього часу: andrò, guarderà;
- у формах третьої особи однини дієслів у Passato Remoto: parlò – він сказав.

Фонетична транскрипція (вимова) італійської мови

Голосні і дифтонги

a	ai	au	e	è	é	ei	eu
[a]	[ai]	[au]	[e, ε]	[ε]	[e]	[ei]	[eu]
i	ie	o	ò	ó	oi	u	uo
[i, j]	[jε]	[o, ɔ]	[ɔ]	[o]	[oi]	[u, w]	[wɔ]

Приголосні

b	c	cc	ch	d	f	g	gg	gh	gli
[b]	[tʃ, k]	[tʃ, k:]	[k]	[d]	[f]	[dʒ, g]	[dʒ:, g:]	[g]	[ʎ(:), gli]
gn	h	j	k	l	m	n	p	q	qu
[ɲ(:)]	∅	[j, dʒ, ʒ]	[k]	[l]	[m]	[n]	[p]	[k]	[kw]
r	s	sc	t	v	w	x	y	z	
[r]	[s, z]	[ʃ, sk]	[t]	[v]	[w, v]	[ks]	[i, j]	[ts(:), dz(:)]	

Примітки:

- z = [tʃ] перед літерами і або е, але [k] у будь-яких інших позиціях
- s = [z] між голосними, але [s] у будь-яких інших позиціях
- g = [dʒ] перед літерами і або е, але [g] у будь-яких інших позиціях
- sc = [ʃ] перед літерами і або е, але [sk] перед літерами а, о або u

Подвійний приголосний є довгим варіантом одиночного приголосного і робить попередній голосний коротшим.

Українська фонетична система

Важливою рисою української фонетичної системи є чітка вимова голосних звуків (крім ненаголошених **e** та **u**, що наближаються один до одного, і ненаголошеного **o** перед складом з **y**) як під

наголосом, так і без нього. Наприклад, у топонімі *Балаклава* всі чотири *a* за якістю однакові, тільки наголошений звук у третьому складі довший від інших. Те саме можна сказати про *у* в слові *бурундук*, про *i* в слові *мімікрія*, про *о* в слові *золото*. Лише перед складом з ненаголошений *о* наближається до *у*: *зо^узуля, ко^ужух*.

Українській літературній мові невласлива вимова *a* на місці ненаголошеного *o*. Отже, коли хтось каже *директар, мажаритарна* (система), *харавий* (спів) чи ще щось подібне, то він грубо порушує вимовну норму, яка визнає лише *директор, мажоритарна, хоровий*.

Однією з умов створення милозвучності української мови є така фонетична особливість, як чергування голосних та приголосних *у — в, і — й*. Коли слово існує в двох варіантах, то на початку і в середині речення після приголосного вживаємо форму з *у, і*: «У Криму закінчується оксамитовий сезон. *Уже* настала осінь. *І*дуть дощі. *Остап і* Соломія. Вітер *буяв у* степу». Але: «Листя *пожовкло в* саду. *Настала вже* осінь. *Дощі йдуть* часто. *Соломія й Остап*». Прийменник *в* (а не *у*) використовується завжди, коли він стоїть перед словом, що починається з голосного: «*В* Одесі зацвіли акації. Ми були *в* Охтирці».

Порушення правил чергування спричинює нагромадження неприродних для нашої мови звукосполучень і зводить нанівець її милозвучність: «*З'їзд екологів проходив в* Криму (*ввкр*); *Мале суденце довго плавало у* океані (*оуо*)»

Іноколи за різними формами слова закріплюється відмінне значення: *удача* (успіх) — *вдача* (характер, натура). У таких випадках чергування небажане, слова треба ставити в таку позицію, яка дає змогу уникнути неблагозвучних збігів приголосних. Щодо варіантів *Україна* і *Вкраїна* існує така традиція: як офіційна назва держави *Україна* завжди вживається з початковим *у*, а в розмовному та художньому мовленні, зокрема в поетичному, припустимі обидві форми.

Одна з найголовніших ознак української літературної мови — дзвінка вимова приголосних у кінці слова і складу: *хліб, любов, народ, сніг, ніж, кладка, губка, п'ятнадцять* і т. д. Коли, наприклад, диктори кажуть *нарот, тритцять, заявиф, прибуф*, то цим вони не тільки засвідчують свою професійну непридатність, а й завдають неабиякої шкоди культурі мовлення народу.

За даними В.Г.Ветвицького, на кожні 100 звуків у фінській мові 51 голосний і 49 приголосних; в італійській – 48 голосних і 52 приголосні; у російській – 42 голосних і 58 приголосних; у німецькій – 36 голосних і 64 приголосних. За нашими підрахунками, у системі української мови голосні становлять 15,8%, приголосні – 84,2%. У мовленні (народнопоетичному, яке найбільш зберігає національні основи української мови) голосних – 45-46%. Добре видно, що українське народнопоетичне мовлення насичене голосними й справді близьке до італійського, мало перед ним поступаючись. Щоправда, в літературному мовленні українська мова під різними впливами багато в чому втратила свою вокалічність: кількість голосних у ній знижується до 42%, а кількість приголосних відповідно зростає – 58%.

Власне милозвучність (приємне звучання) забезпечує також вокальна гармонія (або гармонійна **асиміляція**, або дистантна асиміляція, або гармонія голосних). Це особливий вид регресивної асиміляції голосних у суміжних складах, який полягає в тому, що попередній голосний більше чи менше уподібнюється до наступного голосного. Гармонійна асиміляція властива передусім ненаголошеним голосним *е, и, о*. Так, ненаголошений *е* перед наступним складом з голосним високого підняття *і, и* або *у* більше наближається до *й*, ніж у позиції перед обниженими голосними. У свою чергу, ненаголошений *и* перед голосними нижчого творення, особливо перед *а, е*, – більше наближається до *е*. Ненаголошений *о* перед складом з наголошеним *у* також набуває відтінку *у*. Гармонійна асиміляція тісно переплітається з редукцією голосних (хоч вона й слабо виражена), накладаючись на неї й посилюючи її або послаблюючи, коли напрям дії обох явищ виявляється протилежним. Вокальна гармонія голосних робить переходи між звуками більш плавними.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Виноградов В.С., Милославский И.Г. Сопоставительная морфология русского и испанского языка. – М., 1986;
2. Кочерган М.П. Основи зіставного мовознавства. – К., 2006;
3. Сучасна українська літературна мова / За ред. М.Я. Плющ. – К., 2005;
4. Сучасна українська літературна мова: Морфологія. Синтаксис: підручник / За ред. А.К. Мойсієнко, М.Я. Плющ та ін. – К., 2010;
5. Dardano M., Trifone P. Grammatica Italiana con nozioni di linguistica. – Bologna, 2005.